

BERLINER BEITRÄGE ZUR SKANDINAVISTIK

Titel/
title: *Grenzgänger*
Festschrift zum 65. Geburtstag von Jurij Kusmenko

Autor(in)/
author: Charlotta Brylla

Kapitel/
chapter: »Sedan lärde jag mig svenska en gång till.« Om tvärspråkligt
inflytande i tyska inlärares svenska interimsspråk«

In: Hornscheidt, Antje/Kotcheva, Kristina/Milosch, Tomas/Rießler,
Michael (Hg.): *Grenzgänger. Festschrift zum 65. Geburtstag von
Jurij Kusmenko*. Berlin: Nordeuropa-Institut, 1. Auflage, 2006

ISBN: 3-932406-24-9
978-3-932406-24-9

Reihe/
series: Berliner Beiträge zur Skandinavistik, Bd. 9

ISSN: 0933-4009

Seiten/
pages: 17–30

Feste URL: [<http://edoc.hu-berlin.de/...>]

© Copyright: Nordeuropa-Institut Berlin sowie die Autoren

© Copyright: Department for Northern European Studies Berlin and the authors

Diesen Band gibt es weiterhin zu kaufen. This book can still be purchased.

CHARLOTTA BRYLLA:
»Sedan lärde jag mig svenska en gång till.«
Om tvärspråkligt inflytande
i tyska inlärares svenska interimsspråk

Hösten 1995 besökte jag ett seminarium i språkhistoria hos professor Jurij Kusmenko vid Nordeuropa-Institut i Berlin. Vi var en liten grupp och seminarierna gestaltade sig snarast som samtal under Jurij's ledning. Jag minns att vi talade om utvecklingen av den svenska bisatsordföljden, där jag menade att det tyska inflytandet spelat en avgörande roll. Jurij fick mig dock att fundera även över andra möjligheter och att göra en egen empirisk undersökning av denna frågeställning, vilket resulterade i min första vetenskapliga uppsats. Därför känns det naturligt att tillägna Jurij denna artikel om tvärspråkligt inflytande från tyskan vid inläring av svenska som främmande språk.

Bakgrund: Tvärspråkligt inflytande, interimsspråk,
kommunikationsstrategier och processbarhetsteorin

När jag undervisar svenska studenter i tyska resp. tyska studenter i svenska har jag lagt märke till felaktiga strukturer som jag skulle vilja förklara med en påverkan från förstaspråket. Förutom lexikala fenomen gäller det exempelvis placeringen av adverbial eller negation.¹ Men handlar det verkligen om så kallad transfer eller kan dessa strukturer förklaras på annat sätt?

När inlärare överför språkliga strukturer från sitt modersmål eller förstaspråk (L₁) till inlärarespråket (L₂) brukar man tala om transfer. Om strukturer i L₁ kan flyttas över och på så sätt underlättar inläringen kallas det positiv transfer. Leder överflyttningen av L₁-strukturer emellertid till felaktigheter i L₂ betecknas fenomenet istället som negativ transfer eller interferens. Vissa forskare menar dock att det istället är mer träffande att tala om ett tvärspråkligt inflytande (<cross-linguistic influence>).²

¹ Exempelvis skiljer sig negationens placering i huvudsatser åt i tyskan och svenskan. I tyska satser placeras negationen längre bort från det finita verbet än i svenska satser och vanligen efter objekten. Jfr *Jag skriver inte ett sådant brev* → *Ich schreibe einen solchen Brief nicht*.

² Termen *cross-linguistic influence* introducerades av Eric Kellerman och Sharwood Smith 1986, jfr GASS och SELINKER: 2001, 119, och ELLIS: 1997, 54. Jag kommer här att använda *transfer* och *tvärspråkligt inflytande* som synonyma uttryck.

Betydelsen av tvärspråkligt inflytande har värderats på olika sätt under årens lopp. Att förstaspråkskunskapen skulle påverka andraspråksinläringen är en gammal insikt, men det var först under 1950-talet som en teori om detta utvecklades.³ Runt 1970 ägde en nyorientering inom andraspråksinläringen rum som innebar att man började betrakta inläringen som en konstruktiv process, för vilken *interimspråk* lanserades som term.⁴ Transferhypotesen drogs med vissa behavioristiska konnotationer och tonades ner i samband med inlärarespråket, men den kom tillbaka under 1980-talet.⁵ Transfer sågs nu också som något positivt och kunde integreras med interimspråket.⁶ Forskning har visat att språkinlärare tillgriper olika inlärnings- eller kommunikationsstrategier i sitt interimspråk.⁷ Övergeneralisering, förenkling och helfrasinläring är exempel på sådana strategier som verkar vara universella och inte tycks påverkas av inlärares förstaspråk i nämnvärd utsträckning. Inlärares användning av omskrivningar och nyskapelser för att kompensera när ordförrådet inte räcker till. Dessa kompensatoriska uttryck behöver inte heller härstamma från inlärares förstaspråk, men i detta sammanhang bör också översättningsstrategier nämnas. Likaväl som en inlärare försöker kompensera en lucka i språket med en omskrivning kan man tänka sig att han/hon försöker sig på en översättning från det egna språket, vilket kan leda till positiv eller negativ transfer. I detta sammanhang är det intressant att fråga sig när och i vilken kontext inlärares tenderar att tillgripa översättningsstrategier. En av de centrala frågorna i transferproblematiken har varit transfererbarheten, dvs. under vilka villkor överflyttning sker. Jag får anledning att återkomma till denna fråga nedan.

Under de senaste åren tycks andraspråksforskningen dock i mindre utsträckning ägnat sig åt att undersöka påverkan från förstaspråket vid andraspråksinläring. I stället har antaganden om fastlagda inlärningsgångar och Pienemanns processbarhetsteori fått stor uppmärksamhet under det senaste decenniet.⁸ Pienemann menar bl.a. att alla inlärares av

3 HAMMARBERG: 2004, 31.

4 Ibid., 27. Termen *interlanguage* (interimspråk) myntades 1972 av Larry Selinker, jfr GASS och SELINKER: 2001, 117. För den svenska termen *interimspråk* eller *inlärarespråk* se BERGMAN et al.: 1992, 5.

5 GASS och SELINKER: 2001, 66ff., 118.

6 HAMMARBERG: 2004, 34.

7 BERGMAN et al.: 1992, 8ff.

8 Se t.ex. LINDBERG: 1995 och PIENEMANN och HÅKANSSON: 1999.

ett andraspråk följer en utvecklingsgång, där inlärarna går från olika stadier, och där man måste klara av att ›processa‹ en viss nivå för att kunna komma vidare till nästa. Det enda som kan skilja sig åt mellan olika inlärare är hur snabbt den enskilde individen går igenom de olika stadierna. Eftersom dessa nivåer enligt Pieneman skulle vara universella, dvs. gälla oavsett förstaspråk har tvärspråkligt inflytande inte tillmätts särskild stor betydelse i samband med denna teori. Processbarhetsteorin har visserligen kritiserats, men flera svenska undersökningar har kunnat bekräfta Pienemanns teori om att det i likhet med förstaspråksinlärning snarast handlar om universella utvecklingsgångar vid tillägnandet av ett andraspråk.⁹ Mot bakgrund av detta blir det således intressant att fråga hur mycket vikt som fortfarande bör läggas vid påverkan från L1.

Syfte, material, metod

I den här artikeln tänker jag med hjälp av en empirisk tvärsnittsstudie undersöka om jag kan konstatera tvärspråkligt inflytande i skriven svenska hos tyska inlärare. Jag kommer att begränsa mig till det negativa inflytandet (s.k. interferens), även om det kunde vara nog så intressant att kartlägga positiv transfer.¹⁰ Undersökningen omfattar både grammatik och lexikon. Genom en jämförelse mellan två olika inlärargrupper ska även frågan belysas om nivån spelar någon roll vid tvärspråkligt inflytande.

Mitt material består av 20 uppsatser som svenskstuderande vid Humboldt-Universität i Berlin skrivit och som deras lärare låtit mig ta del av.¹¹ Hälften av uppsatserna är hämtade från terminens avslutande test för dem som läst tre terminer svenska, och resterande tio uppsatser härstammar från motsvarande avslutningstest för dem som studerat en termin. Uppgifterna var av snarlik karaktär: studenterna skulle med ca 150 ord skriva en uppsats utifrån ett givet ämne. De som läst en termin fick uppgiften att skriva »om vad du gjorde igår, och vad du tänker göra idag!«. Studenterna som läst tre terminer skulle skriva utifrån ämnet

⁹ Se t.ex. HÅKANSSON: 2004.

¹⁰ Jag kommer även att begränsa mig till transfer från tyskan, trots att man kan anta att inflytande från exempelvis engelskan också kan förmodas spela en roll hos dessa inlärare. Forskning om påverkan från L2 på L3 är en spännande del av transferproblematiken. För studier som rör svenska se t.ex. STEDJE: 1977; WILLIAMS och HAMMARBERG: 1997.

¹¹ Jag vill framföra ett tack till Tomas Milosch och Ida Zelić vid Nordeuropa-Institut, Humboldt-Universität zu Berlin, som ställde uppsatserna till mitt förfogande.

»Sveriges roll i den Europeiska Unionen«. Det är här viktigt att påpeka att det rör sig om inlärare av svenska som främmande språk. Även om det är mycket som överensstämmer med andraspråksinlärning finns det naturligtvis viktiga skillnader, som exempelvis tillgången på infödda talare av L2 för att bara nämna en.

Eftersom jag i denna uppsats valt att fokusera på huruvida felaktiga strukturer i interimspråket skulle kunna förklaras med hjälp av tvärspråkligt inflytande (här även kallat interferens eller negativ transfer), har jag utgått från en felanalys av materialet. Jag har fört ett felprotokoll för varje uppsats, och utifrån dessa felprotokoll har jag sedan analyserat vilka slags fel det rör sig om. Metoden är således både kvantitativ och kvalitativ. Felen har delats in i kategorierna *lexikon* (= felaktigt ord eller uttryck) och *grammatik* (= formfel, ordföljdsfel, utelämnande av ord eller övriga konstruktionsfel).¹² Materialet är väl omfattande för en uppsats av det här formatet och därför kommer jag självfallet inte att ta upp alla felaktiga strukturer till diskussion utan koncentrera mig på återkommande och för frågeställningen relevanta fel. Fördelen med ett omfattande material är att det blir lättare att iakta tendenser och mönster.

Det bör påpekas att en felanalys av det här slaget rymmer en subjektiv komponent som är svår att kringgå. Det är jag som bedömt och klassificerat felen, och man bör ha i åtanke att det finns tveksamma fall, där en annan bedömare kanske kommit fram till en annan slutsats. I idealfallet skulle undersökningen rymma inte bara fler bedömare utan även kompletteras med så kallade ›Think Aloud Protocols«, där inläraren explicit resonerar över sitt val av ord och struktur. Jag vill också framhålla att felanalysen stundtals kommer att tangera en performansanalys. I samband med vissa återkommande feltyper är det även intressant att undersöka om det finns fall där inläraren använder strukturen korrekt.

¹² Felprotokollen kunde tyvärr inte tas med som bilaga på grund av det begränsande utrymmet, men kan efter förfrågan gärna skickas till intresserade i elektronisk form .

Resultat

Först och främst kan man konstatera att de studenter som läst tre terminer överlag gör fler fel än de som läst en termin. Förstaterminsstudenterna producerar 63,6 % korrekta satser, medan tredjeterminsstudenterna presenterar 46,8 % korrekta satser.¹³ Detta är inget oväntat resultat eftersom korrektheten ofta sjunker när komplexiteten ökar.¹⁴ Tredjeterminsstudenterna har en kognitivt mer krävande uppgift än förstaterminarna. De ska inte bara hantera det främmande språket, utan förväntas också presentera såväl encyklopedisk information samt egna argumentativa kommentarer. Förstaterminsstudenterna som ska beskriva gårdagen och förväntningarna inför morgondagen, kan hålla sig till ett ganska enkelt och vardagligt ordförråd (vilket säkert övats på lektionerna, så att även vissa inlärd helfraser kunde användas). Den grammatiska uppgiften består främst i att skilja mellan dåtid och futurum. Ökad topikalisering, fler utbyggda nominalfraser och fler bisatser är några av de drag som gör att tredjeterminarnas texter uppvisar en högre komplexitet. Vissa av deras misstag kanske också kan förklaras med hjälp av den U-formade inlärningskurvan, dvs. att inlärnarna försöker hantera en mer avancerad kunskap med skiftande resultat, vilket kan se ut som en svacka på inlärningskurvan.¹⁵

En intressant iakttagelse är att felkategorierna fördelar sig annorlunda för förstaterminsstudenterna i jämförelse med tredjeterminsstudenterna. Medan förhållandet mellan lexikon- resp. grammatikfel hos de förra är 44/62 har det hos de senare ökat till 43/114. Det är alltså en markant ökning av grammatikfelen, och framför allt i den kategori som omfattar kongruens i nominalfrasen. Här spelar den ökade komplexiteten en avgörande roll. Exempelvis är antalet utbyggda nominalfraser bland förstaterminsstudenterna endast 15, medan tredjeterminsstudenterna har producerat 110 utbyggda nominalfraser. Detta har självklart påverkat korrektheten.

I det följande ska jag sammanfatta de vanligaste felen de tyska studenterna gjorde i sina uppsatser.

¹³ Jag har utgått från helt korrekta satser och ställt dessa mot det sammanlagda antalet satser. Jag är medveten om att en sådan räkneoperation medför vissa komplikationer; den tar t.ex. inte hänsyn till hur många fel som görs i de felaktiga satserna. Trots det är förmågan att producera helt korrekta satser ett mått på korrekthet, och det får därför duga i det här sammanhanget.

¹⁴ Jfr BERGMAN et al.: 1992, 24.

¹⁵ Ibid., 7f.

Fel hos inlärare som läst en termin

På grammatisk nivå finner man typiska fel i interimspråket. Morfologifel, brott mot BIFF-regeln och FV2-regeln dominerar bland de felaktiga strukturerna. Den särskilda bisatsordföljden som svenskan har är under inläring och ordföljden varierar. De bisatser som innehåller negation eller adverb blir nästan genomgående fel. En hel del brott mot inversionen förekommer också, särskilt när fundamentet är långt, men det är iögonfallande att det i flera fall även blir rätt. När det gäller inlärnarnas behärskning av morfologin kan man konstatera att en hel del formfel förekommer i uppsatserna. Det rör sig exempelvis om felaktiga verbformer som *stigde*, *börjde*, *läsde*. I många fall består misstagen i att presens- och infinitivformerna blandas ihop. En grammatisk svårighet tycks vara bestämdhet. Inlärnarna uppvisar klara svårigheter med att bemästra bruket av enklitisk resp. framförställd artikel. Dubbel bestämdhet vållar inte oväntat särskilda problem.

Generellt kan man säga att de syntaktiska felen som inlärnarna gör knappast kan förklaras med transfer. Inversion som grammatiskt fenomen finns även i tyskan, och att de tyska inlärnarna gör så mycket fel där, bekräftar snarare tidigare forskning, att inversion lärs in förhållandevis sent i språkprocessen, och att det sker trappstegsartat.¹⁶ Nu är det naturligtvis möjligt att betrakta de fall av inversion som blir rätt i mitt material som ett utslag av positiv transfer. Blandningen av korrekt och felaktig tillämpning av inversionsregeln, som även kan iakttas hos tredjeterminsstudenterna, kan emellertid lika gärna betraktas som en typisk fas i interimspråket, där inlärnaren experimenterar, innan bitarna faller på plats. På samma sätt förhåller det sig med bisatsordföljden. Den svenska bisatsordföljden lärs överhuvudtaget in sent, och utgör den sista nivån i processbarhetshierarkin.¹⁷ Det är således inget som inlärnarna i mitt material kan förväntas klara av efter så kort inläringstid. Markerade språkstrukturer är en viktig faktor i det här sammanhanget.¹⁸ Både inversionen och bisatsordföljden är markerade och därför svåra att lära in.¹⁹

¹⁶ Se HÅKANSSON: 2004, 159, och LINDBERG: 1995, 97ff.

¹⁷ PIENEMANN och HÅKANSSON: 1999, 404.

¹⁸ VIBERG: 1987, 50ff.

¹⁹ PHILIPSSON: 2004, 136ff.

Ett syntaktiskt fel som förekommer flera gånger och som jag är benägen att förklara med tyskans inflytande är dock utelämnade av subjektet som t.ex. i följande mening:

Igår var måndag

I tyskan är det möjligt att utelämna *es* i satser som förbinder två tidpunkter med varandra. Nominalfrasen fungerar snarast som predikatsfyllnad och satsen blir därmed subjektlös.²⁰ Denna struktur, som inte är möjlig i svenskan, förekommer hos flera inlärare och kan betraktas som en överflyttning av tyska grammatiska regler.

Trots allt kan få av de grammatiska felen förklaras med interferens. Annorlunda förhåller det sig dock med de misstag förstaterminsstudenterna begår inom det lexikala området. Här finner man ett stort antal felaktigheter i ord och uttryck, varav de flesta verkar ha en tysk »förlaga«. Hos flera av inlärarna kan man belägga en felaktig direktöversättning av det tyska verbet *lernen* till *lära sig* i betydelsen »läsa, plugga«. Inlärarna har bemästrat den grammatiska svårigheten, att det svenska verbet är reflexivt när det handlar om subjektets egen aktivitet. Men däremot har de inte gått i land med lexikaliska svårigheten, att det svenska verbet inte rymmer de ovan nämnda semantiska komponenterna. Som följande exempel visar blir resultatet lätt komiskt:

Sedan lärde jag mig svenska en gång till

Jag ska ge ytterligare några exempel, där jag menar att en tysk påverkan har orsakat felaktigheter:

I tunnelbanan läste jag något svenska (»etwas Schwedisch«, i tyskan är en attributiv användning möjlig)

Sedan gick jag i köket och kokade kaffe (»in die Küche«, den tyska prepositionen *in* har direktöversatts utan hänsyn till att svenskan även kräver ett adverbial)

Men strax efter testen ska jag än prata med mina väninnor från kursen i svenska (»werde ich noch mit meinen Freundinnen reden«, partikeln *noch* kan översättas med *än*, dock inte här)

Klockan nio till klockan fyra var jag då (»war ich da«, det tyska adverbet *da* har både en rums- och en tidsaspekt och kan betyda både »där« och »då«, vilket vållat inläraren problem när han/hon tillgrepp en översättningsstrategi här)

Hon är mycket intelligent och ska sluta universitet nästa månad (»wird nächsten Monat die Uni abschließen/beenden«, kanske ska inte denna sats be-

²⁰ Jfr ANDERSSON et al.: 2002, 188.

traktas som fel. Jag menar dock att den svenska meningen inte känns helt logisk, eftersom verbfrasen *sluta universitetet* inte rymmer den semantiska komponenten ›ta examen‹ som den tyska frasen gör.)

Hemma hade varit framme ett paket (›war ein Paket angekommen‹, här har inläraren uppenbart använt sig av en helfras: ›vara framme‹ kan ju vara en riktig översättning av *angekommen sein* men här har helfrasen felaktigt transfererats till ett annat sammanhang, där det istället borde ha hetat t.ex.: *Hemma hade det kommit ett paket*)

Men jag alltid hjälper mig så (det tyska adverbiallet *so* kan betyda ›på så sätt/ på det här viset‹. Svenskan kan inte uttrycka det med ett enkelt *så*)

Det är intressant att notera att flera fel beror på att det transfererade ordet är polysemt, dvs. att det i ett annat fall varit korrekt att flytta över det. Sådana fall, där ordet finns i L₁ och L₂ och delar vissa semantiska komponenter men inte alla, är naturligtvis särskilt luriga för inlärarna.

Fel hos inlärare som läst tre terminer

Som ovan nämnts har komplexiteten ökat i tredjeterminsstudenternas uppsatser i jämförelse med dem som läst en termin. Det ser man bl.a. på att antalet bisatser har ökat något i förhållande till förstaterminarna (19,7 % resp. 15,6 % av samtliga satser) Korrektheten när det gäller bisatsordföljden har dock inte blivit högre utan ligger kvar på samma nivå. Så fort en negation eller ett adverb finns med i satsen vållar detta problem för inläraren. Likaså är utebliven inversion ett återkommande fel även hos inlärare som läst tre terminer, men precis som när det gäller förstaterminsstudenterna kan man samtidigt konstatera att inversionen också utförs korrekt i många satser, även när fundamentet är långt. Även när det gäller morfologin gör tredjeterminsstudenterna ungefär samma fel som förstaterminsstudenterna. Det handlar främst om en sammanblandning av infinitiv- och presensformer av verben, bestämdhet samt genus- och kongruensfel. De båda sistnämnda är mest påfallande: här har korrektheten sjunkit drastiskt. Dubbel bestämdhet är särskilt problematiskt, ibland saknas den enklitiska artikeln, ibland överanvänds den fristående artikeln som t.ex. *de svenskarna*. Bestämdhet vållar över huvud taget samma svårigheter som för förstaterminsstudenterna. Korrektheten har snarast minskat.

Skälet till att korrektheten minskat i fråga om kongruensen är att tredjeterminsstudenterna använder väsentligt fler utbyggda nominalfraser. De använder även adjektivet i predikativ ställning (det förekommer knappt

hos dem som läst en termin) och det resulterar ofta i fel, som följande exempel visar:

*Svenskarna läser mycket och är intresserad av nyheter från hela världen
Sverige är dominerad av en politisk bild*

Det gäller även adverbial ställning som i följande sats:

*Medial är Sverige ett mycket modernt land
Kulturell är Sverige ingen homogent folk*

Eftersom tyskan har oböjda former av adjektiv/adverb i predikativ resp. adverbial position kan man förmoda ett tvärspråkligt inflytande på grammatisk nivå här.

Som ovan nämnts utgör bestämdhet en särskild svårighet i svenskan, vilket också ger utslag i mitt material. Även när det gäller bruket av bestämdhet skulle man kunna tänka sig att ett tvärspråkligt inflytande spelat in. Detta gäller t.ex. obestämd form efter genitivattribut (*Anna Linds fallet*). Enligt Axelssons studie av inlärare med olika modersmål lärs sådana här nominalfraser in bland de första.²¹ Det här är alltså något som lärs in tidigt, och ändå gör mina inlärare efter tre terminers studier fel på det. En rimlig förklaring är att tyskan har huvudordet i bestämd form efter ett genitivattribut och att detta skulle påverka. Men det finns även en del som talar emot denna hypotes. Inlärarna gör samma fel efter possessivt pronomen (*mina grannarna*) trots att tyskan har obestämt substantiv i denna nominalfras. Man skulle alltså även kunna förklara dessa fel med ett »vacklande« interimspråk som prövar sig fram. Bestämdhet är en språkspecifik kategori i svenskan liksom i tyskan, men språken har olika regler för speciesbruket och då ligger det nära till hands att det blir fel, även hos mer avancerade inlärare.

Jag kunde konstatera åtskilliga fel hos inlärarna när det gäller presens och infinitivformer av verben, som är en tidig nivå i processbarhets-hierarkin.²² Det föranledde en fundering hos mig att man skulle kunna tänka sig en transferprocess här i och med att tyskan har kongruensböjning på verben, vilket skulle leda till att man vill variera verbformerna. Det finns emellertid även här mycket som talar emot en sådan hypotes, inte minst det faktum att denna variation ofta förekommer i inlärarspråk.

²¹ AXELSSON: 1995, 17.

²² PIENEMANN och HÅKANSSON: 1999, 403.

Vi skulle därmed återigen snarast ha att göra med ett interimspråk under utveckling.²³

Även bland tredjeterminsstudenterna finner vi dock exempel på lexikala fel, där tyskan verkar ha stått modell för den svenska strukturen:

spetsenpositioner (›Spitzenpositionen‹)
i Europas söder (›im Süden Europas‹)
Samma rättigheter (›die gleichen Rechte‹)
i skillnaden till (›im Unterschied zu‹)

Ser man bara till ordnivå är det tvärspråkliga inflytandet något större hos förstaterminsstudenterna. Däremot tenderar tredjeterminarna i högre grad till transfer på frasnivå. Med stöd i nedanstående exempel vill jag betrakta detta som ett mellanting mellan lexikal och grammatisk interferens:

En grund därför är de olika rollerna kvinnorna i de olika länderna ›ein Grund dafür‹
De finns det inte i Tyskland ›sie gibt es in Deutschland nicht‹

Här har respektive inlärare transfererat en fras som fungerar i modersmålet men inte i målspråket. I det första exemplet använder svenskan inget pronominaladverb, utan istället preposition + pronomen *en orsak till detta*. Anledningen till att det andra exemplet låter odiamatiskt är att frasen *es gibt* (+ akkusativobjekt i tyskan) inte kan översättas till svenska under alla omständigheter, utan vissa kriterier måste vara uppfyllda. I sådana satser har *det* endast platshållarfunktion och det egentliga subjektet utgörs ofta av en indefinit nominalfras (jfr satsen *sådana finns det inte i Tyskland* som fungerar utan problem) och inte som i exemplet ovan en definit nominalfras.²⁴

Sammanfattande diskussion och utblick

Först och främst vill jag betona att föreliggande undersökning är alltför begränsad för att man ska kunna dra några djupgående slutsatser. I det följande ska dock några intressanta tendenser framhållas och diskuteras.

De flesta grammatikfel som de tyska inlärarna gör beror knappast på interferens. Brott mot inversionsregeln och felaktig bisatsordföljd är misstag som även avancerade inlärare i svenska gör, vilket tidigare forskning

²³ Jfr GASS och SELINKER: 2001, 74.

²⁴ Jfr framställningen om syntaktisk funktion och distribution hos verbfraser/egentliga subjekt i TELEMAN et al.: 2000, 384ff.

visat. Det är markerade språkstrukturer, och särskilt svåra att tillägna sig. Likaså vållar kongruens och bestämdhet problem, men de fel som inlärarna gör här tycks heller inte bero på tyskt inflytande. Det finns emellertid ett fall i kongruensböjningen, där jag anser att ett tvärspråkligt inflytande spelar in; flera inlärare underlåter att böja adjektivet efter numerus och kasus i predikativ ställning:

Men det är inte så viktig, eftersom Sverige är ekonomisk bra utvecklade land

Jag har också gett ett par exempel, där bruket av subjektet *det* i svenskan förorsakat svårigheter för de tyska inlärarna. Även här är jag benägen att anta en tysk interferens som i följande exempel:

Idag är tisdag

Ett entydigt tvärspråkligt inflytande kunde konstateras på lexikal nivå. Här finns det två aspekter som förtjänar ett särskilt omnämnande. För det första är lexikal transfer något vanligare hos förstaterminsstudenterna än hos dem som läst tre terminer. Om man skulle våga dra en generell slutsats av detta, skulle det kunna tyda på att översättningsstrategier är vanligare tidigt i inläringen. Då faller inlärarna i högre grad än senare tillbaka på det egna språket. Jag vill dock betona att lexikal transfer även förekommer hos tredjeterminsstudenterna, inte minst i prepositionsfraser. För det andra är det helt klart en särskild typ av lexikal interferens som dominerar i materialet, nämligen ett felaktigt bruk av polysema ord, som t.ex. *lära sig* i betydelsen ›plugga, läsa‹ från tyska *lernen*. Vi finner flera exempel på felaktigt bruk av konjunktioner, partiklar och prepositioner som följande belägg visar:

Hur alltid var det flingor med mjölk (›wie immer‹)

Jag sov en stund än (›noch‹)

i skillnaden till Tyskland (›im Unterschied zu‹)

Jag tycker om att träffa med honom (›sich mit jmd treffen‹)

Konjunktioner och i ännu högre grad partiklar och prepositioner utgör alltid en svårighet vid språkinläring. Dessa fall är särskilt förrådiska, eftersom inläraren förmodligen registrerat ett förhållande mellan tysk och svensk variant, vilket sedan reproduceras. I exemplen ovan ser vi hur inlärarna använt sig av översättningsstrategier i sin produktion. *Wie* kan visserligen betyda *hur*, men även *som*, vilket är korrekt i detta fall. Det förhåller sig på samma sätt med partikeln *noch* som i många fall överens-

stämmer med svenskt *än*, men som här måste översättas med *till*. Prepositionsfrasen *im Unterschied zu* kan inte direktöversättas utan ska vara *till skillnad mot/från* på svenska. Förutom valet av preposition vållar även den obestämda formen av substantivet problem här. I det sista exemplet har inläraren valt den korrekta motsvarigheten *träffa*, men har under inflytande från tyskan försett verbet med ett prepositionsobjekt, vilket inte är möjligt i svenskan som kräver ett direkt objekt. I det redovisade materialet ovan kunde jag också ge exempel på helfraser som *vara framme (angekommen sein)* som översattes i god tro, men som inte fungerade i den lexikala kontexten.

Detta leder över till den intressanta frågeställningen: Vad är det som transfereras? Det tycks i första hand vara lexikala strukturer som transfereras, och det beror säkert delvis på att inläring av grammatiken verkar följa ett hierarkiskt schema, vilket processbarhetsteorin kunnat visa. Även andra faktorer spelar emellertid in. Exempelvis kan man i mitt material konstatera att den typiska tyska ramkonstruktionen inte tas över.²⁵ Det finns egentligen bara ett fall där det kan ha spelat in (*mina vänner och jag tyckte den mycket om*), där verb och verbpartikel fått rama in satsen enligt tysk förlaga. Man skulle eventuellt ha sett mer sådant i partikelverbskonstruktioner, men det finns inte så många sådana. Ellis menar att transfer följer vissa psykolingvistiska mönster och beror på vad inläraren anser vara överförbart och på inlärarens nivå.²⁶ Det innebär att man inte gärna tar över markerade strukturer. I själva verket tycks man i första hand ta över sådant, där man verkligen är säker på att det fungerar. Exempelen ovan visar att det framför allt är de polysema orden som förorsakar en stark interferens, och det rör sig om ord som inlärarna redan förknippar med tysk förlaga, därför att de delar vissa semantiska komponenter. Man kan säga att de invagar inläraren i en falsk trygghet: Här är det säkert att transferera! De fungerar således som ›faux amis‹.

Av stor betydelse för min studie är utan tvekan det faktum att tyska och svenska båda är germanska språk. Att språken har ett gemensamt ursprung och visar upp gemensamma drag är inlärarna i mitt material med

²⁵ Denna innebär att bisatser ramas in av bisatsinledare och det finita verbet som kommer sist. I huvudsatser kan satsramen bestå t.ex. av hjälpverb och huvudverb, men också av t.ex. verb och verbpartikel.

²⁶ ELLIS: 1997, 54.

säkerhet medvetna om.²⁷ Den medvetenheten finns kanske inte alltid, men i de flesta fall kanske inläraren åtminstone har en känsla för om språken är lika eller inte. Mot bakgrund av detta kan man fråga sig om lexikala strukturer transfereras i lika hög grad om det rör sig om språk som inte ligger nära varandra. Studier visar att språk måste vara besläktade för att transfer överhuvudtaget ska ske, men hur pass dokumenterat är det lexikala inflytandet från L1 egentligen?²⁸

Värdet av min studie hade givetvis varit högre, om jag hade haft möjlighet att jämföra med inlärare som har ett annat modersmål.²⁹ Då hade möjligtvis fel utkristalliserats som är typiska för tyska inlärare och vissa av de nu tveksamma fallen hade kanske fått en vidare tolkningsram. Förhoppningsvis kan föreliggande studie ligga till grund för en kommande bredare studie med flera olika förstaspråk. Dock måste man ställa sig frågan om sådana stora språkjämförande studier kan visa ett korrekt resultat. För att upptäcka felaktiga lexikala strukturer som kan bero på tvärspråkligt inflytande måste den som utför undersökningen behärska källspråket mycket väl.

Avslutningsvis kan jag konstatera att resultatet av studien även ger upphov till nya frågor som bör undersökas. Det skulle naturligtvis vara intressant att göra en longitudinell undersökning med samma inlärare, vilket inte var möjligt inom tidsramen för denna artikel. Likaså skulle det vara intressant att jämföra dessa två grupper – som måste sägas vara mycket språkligt medvetna och ha kommit långt i sin språkutveckling – med tyska studenter i svenska som andraspråk.

27 Det hade naturligtvis varit mycket intressant att komplettera felanalysen med intervjuer eller något slags protokoll över hur inlärarna resonerade vid sina val av översättningsstrategier.

28 Detta påpekar t.ex. PIENEMANN: 1998, 333ff.

29 Jfr VIBERG: 1987, 50ff.

LITTERATUR

- ANDERSSON, Sven-Gunnar, Margareta BRANDT, Ingemar PERSSON och Inger ROSENGREN: *Tysk syntax för universitetsnivå*. Lund, 2002.
- AXELSSON, Monika: »En studie av hur vuxna inlärare av svenska som andraspråk utvecklar nominalfrasen och tillägnar sig bestämdhet«. I: KALIN, M. och S. LATOMA: *Nordens språk som andraspråk 3*. Jyväskylä, 1995.
- BERGMAN, Pirko, Lena SJÖKVIST, Kerstin BÜLOW och Birgitta LJUNG: *Två flugor i en smäll. Att lära på ett andraspråk*. Stockholm, 1992.
- ELLIS, Rod: *Second Language Acquisition*. Oxford, 1997/2003.
- GASS, Susan M. och Larry SELINKER: *Second Language Acquisition. An Introductory Course*. London, 2001.
- HAMMARBERG, Björn: »Teoretiska ramar för andraspråksforskning«. I: HYLSTENSTAM, Kenneth och Inger LINDBERG (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund, 2004.
- HÅKANSSON, Gisela: »Utveckling och variation i svenska som andraspråk enligt processbarhetsteorin«. I: HYLSTENSTAM, Kenneth och Inger LINDBERG (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund, 2004.
- LINDBERG, Inger: »I tur och ordning – om inlärningsgångar i andraspråksinläring ur ett skandinaviskt perspektiv«. I: HANNESDOTTIR, Anna Helga: *Nordens språk i Östeuropa*. (= Nordisk språksekretariats rapporter; 21), Oslo, 1995.
- PHILIPSSON, Anders: »Svenskans morfologi och syntax i ett andraspråksperspektiv«. I: HYLSTENSTAM, Kenneth och Inger LINDBERG (red.): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund, 2004.
- Manfred PIENEMANN och Gisela HÅKANSSON: »A unified approach toward the development of Swedish as L2. A Processability Account«. I: *Studies in Second Language Acquisition* 21 (1999), 383–420.
- PIENEMANN, Manfred: *Language Processing and Second Language Development. Processability Theory*. Amsterdam, Philadelphia, 1998.
- STEDJE, Astrid: »Tredjespråksinterferens i fritt tal – en jämförande studie«. I: PALMBERG, R. och H. RINGBOM (utg.): *Papers from the conference on contrastive linguistics, error analysis and related aspects*. Ann Arbor, 1977.
- TELEMAN, Ulf, Staffan HELLBERG och Erik ANDERSSON (utg.): *Svenska Akademiens grammatik*. 3. *Fraser*. Stockholm, 2000.
- VIBERG, Åke: *Vägen till ett nytt språk. Andraspråksinläring i ett utvecklingsperspektiv*. Stockholm, 1987.
- WILLIAMS, Sarah och Björn HAMMARBERG: *L1 and L2 influence in L3 production. Evidence from language switches*. Stockholm, 1997.